

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2013

Koniec kapitalizmu na Slovensku

Naozaj nastal koniec kapitalizmu na Slovensku a vo svete? Kto by váhal s odpoveďou, trochu mu našepkáme. Áno, už veľmi dávno. A v Slovenskej republike ešte ani nezačal.

1. Úvod

Slovenská republika ako samostatný štát má pomerne krátku históriu na to, aby si ľudia plne uvedomili a užili pozitívne stránky demokracie. Za svoje krátke pôsobenie slovenský ľud zažil éru mečiarizmu, ktorú následne zvrhla pravica na čele s Mikulášom Dzurindom a reformami, aby ju nakoniec po škandále menom Gorila opäť vystriedala ľavica zastúpená Robertom Ficom.¹ Dnešný systém viac pripomína korporativizmus ako kapitalistický systém a politici sa javia len ako bábky v rukách oligarchov.² Východ z tohto začarovaného kruhu volebných období, kedy sa väčšina politikov sústreďuje na krátkodobé populárne riešenia, aby si zabezpečila dostatok voličských hlasov na nasledujúce obdobie, je vrátiť sa naspäť ku koreňom demokracie a liberalizmu. Tie sa budem snažiť objasniť, a aplikovať školu klasického liberalizmu na súčasnú situáciu.

Stav, ktorý sa dosiahol v súčasnosti vôbec nekorešponduje s odkazom veľkých filozofov a zástupcov liberalizmu a slobodného trhu. Dôsledkom toho sa nielen na Slovensku ale aj vo svete dosiahlo zriadenie, ktoré odporuje myšlienkam slobodného trhu a popiera niektoré základné hodnoty liberalizmu a kapitalizmu. V tejto eseji sa budem zameriavať na niektoré fakty na Slovensku, ktoré sú vo veľa prípadoch v kontraste s myšlienkami liberalizmu a slobodného trhu v korešpondencii s celosvetovým trendom upúšťania od týchto základných hodnôt. Uvedieme viacero reálnych prípadov, ktoré sú ospravedlňované vládou na základe rôznych skutočností, avšak neobstoja pri dôkladnej argumentácii. Cieľom tejto eseje nie je navrhnúť nové zriadenie alebo volebný systém, vrámci ktorého by slobodný trh a kapitalizmus žili v dokonalej symbióze, a ktorý by sa presadzoval len veľmi ťažko a s nevôľou politických lídrov, ale poukázať na niektoré opatrenia vlády, ktoré vážne narušujú slobodu jednotlivca a ostatné hodnoty liberalizmu. Zároveň navrhnúť riešenia, ktorými by sme sa aspoň čiastočne posunuli k východiskám a myšlienkam školy klasickej ekonómie.

2. Politicko-Ekonomické omyly

Nie nadarmo sa ekonomická veda v minulosti označovala ako politická ekonómia. Má to totižto aj veľmi jednoduché vysvetlenie, ktoré tkvie v tom, že až nezdravo veľká časť vplyvu na ekonomiku sa deje v parlamentoch a centrálnych bankách. Práve týmto dvom hlavným témam sa budeme venovať v kapitole o politicko-ekonomických omyloch, kde rozoberieme súčasnú situáciu.

2.1. Hrozba zo strany štátu

Podľa tabuľky uverejnenej na stránke Eurostat-u sa priemer verejných výdavkov ku HDP v EÚ pohybuje na úrovni 49,3% a Slovenská republika v tomto rebríčku dosahuje mieru prerozdelenia 37,8%. Laicky povedané, o viac ako tretine všetkých výdavkov v spoločnosti sa rozhoduje práve v Národnej rade Slovenskej republiky. Tento ukazovateľ je síce ešte značne pod európskym štandardom, avšak pre liberála musí byť tento fakt prinajmenšom znepokojujúci a hneď si uvedieme dôvody prečo tomu tak je.

¹ Autor chcel poukázať len na najdôležitejšie obdobia, čo pravdaže nevystihuje celú éru politikov na slovenskej scéne.

² Poukazuje na to najmä ostrosledovaná kauza Gorila, ktorej pravdivosť sa zatiaľ nedokázala.

Podľa učenia Friedricha Hayeka³ je v ľudstve silne zakorenená myšlienka kolektivismu, ktorá sa prejavovala hlavne v dávnej histórii v spoločenstvách lovcov, ktoré boli závislé na kolektivistickom zriadení a bez neho by pravdepodobne neprežili. Avšak ako vývoj človeka pokračoval postupne do agrárnej spoločnosti, ľudia vymenili kmeňové zriadenie za rodinné a spoločnosť sa premenila na individualistickú.⁴ Ešte viac sa táto zmena prejavila a podčiarkla pri prechode z feudálneho zriadenia na kapitalistické, kde pri tak veľkom počte hráčov na trhu už nik nedokázal zozbierať všetky potrebné informácie na riadenie obchodu, a preto si z nich každý vybral svoju podstatnú časť a na základe nej sa rozhodol pri obchodovaní. Každý hráč vedel, čo je pre neho (a jeho blízky okruh ľudí ako napríklad rodina) to najdôležitejšie a každý mal zodpovednosť sám za seba (respektíve za svoj okruh najbližších) a svoje vlastníctvo. Pri kapitalistickom zriadení a takom množstve rozstrúsených informácií po celom trhu nebolo a ani nie je možné zozbierať všetky nevyhnutné informácie a dáta na riadenie spoločnosti a jej formovanie. Všetko čo nám prislúcha je pohybovať sa vrámci bariér slobodnej spoločnosti, snažiť sa porozumieť tomuto spontánnemu poriadku⁵ a zdokonaľiť ho vrámci zachovania individuálnych slobôd a slobodného trhu.

Vychádzajúc z tohto učenia, je nielen nežiadúce ale aj škodlivé pre ekonomiku krajiny, ak štát ovláda tak veľkú časť verejných financií ako je tomu aj na Slovensku. Vytláča sa tak úloha súkromných investícií, ktoré na seba preberá štát vo falošnej domnienke, že dokáže alokovať kapitál lepšie ako samotní jednotlivci, ktorí majú potrebné informácie získané z trhu. Pozitívny výsledok upúšťania od silnej úlohy štátu v ekonomike môžeme zhladiť napríklad vo Švédsku, kde sa miera prerozdelenia výdavkov spoločnosti postupne znižuje a štát je na dobrej ceste k prinávrateniu individuálnych slobôd a zodpovednosti do rúk jednotlivcom.

2.2. Škodlivý vplyv ECB⁶ na ekonomiku

Centrálne banky majú primárne za úlohu stabilizáciu cien a inflácie a v niektorých dodatkoch aj celkovú stabilitu na trhu. Existujú však vážne pochybnosti hlavne o zabezpečení celkovej stability ekonomiky, čomu naznačujú fakty⁷, ktoré si podrobnejšie rozoberieme.

Obdobný problém ako prerozdelenie príjmov zo strany štátu nastáva pri centrálnych bankách, ktoré majú v rukách silný nástroj ovládania ponuky peňazí. Aj napriek pôvodnej myšlienke nezávislosti centrálnej banky od štátu sme aj v súčasnosti svedkami viacnásobných porušení týchto pravidiel, čo môžeme vidieť napríklad pri skupovaní (monetizovaní) štátneho dlhu či už priamo zo strany centrálnej banky alebo motivovaním komerčných bánk pôžičkami s nízkymi úrokmi zo strany ECB, ktoré následne skupujú dlhopisy krajín pri vyššom úroku. Takýmto opatrením centrálna banka (najmä ECB) v dnešnej dlhovej kríze len viac motivujú zadlžené krajiny sa ešte viac zadlžovať a zároveň podporujú morálny hazard krajín.⁸ Takisto veľkú hrozbu pre ekonomiku predstavuje aj kvantitatívne uvoľňovanie (tlačenie nových peňazí), ktoré v súčasnosti vidíme pri politike FED-u alebo japonskej centrálnej banky⁹, ktorá vytvára reálnu hrozbu inflačných tlakov do budúcnosti. Na týchto príkladoch

³ Hayek (1973)

⁴ Rád by som tu upozornil na *Friedman (1962)*, ktorý práve rodinu považoval za základnú jednotku spoločnosti.

⁵ Preložené z anglického originálu *spontaneous order*.

⁶ Európska centrálna banka.

⁷ Pozri *Black (2013)*.

⁸ *Gonda (2013b)*.

⁹ Viac o problematike v *Ižip (2013)*.

vidíme aj krátkozrakosť politikov, ktorí robia predovšetkým krátkodobé opatrenia bez vážnych následkov do budúcnosti a neriešia principiálne a systémové príčiny.

Tieto opatrenia sa čoraz viac objavujú v politike ECB, ktorá diktuje svoje rozhodnutia aj ostatným krajinám menovej únie, ktorou je aj Slovensko. Odpadáva tak veľká väčšina povinností Národnej banky Slovenska a presúva sa na nadnárodnú úroveň do Bruselu. Ak politika centrálnych bánk dokáže byť škodlivá na národnej úrovni, niet pochyb o väčšom dopade negatívnych dôsledkov na ekonomiku na úrovni nadnárodnej.

3. Legislatívny systém a nástrahy pozitívneho práva

Legislatívny systém nielen Slovenskej republiky, ale aj vo všeobecnosti, je tvorený zákonmi, ktoré sú súčasťou rôznych skupín práva, ako napríklad verejné a súkromné právo. V tejto časti eseje by som si rád na pomoc prizval francúzskeho mysliteľa Frédéric-a Bastiat-a, ktorý veľmi dômyselne opisoval princíp zákona a takisto funkcie, ktoré by mal v každej slobodnej krajine plniť. Totižto podľa Bastiata je zákon hlavne negatívny koncept a jeho cieľom je zabrániť vláde nespravodlivosti,¹⁰ ktorá existuje sama o sebe. Zákon by mal teda nastoliť spravodlivosť. Nič viac, nič menej. A to je práve chyba, ktorej sa dopúšťa väčšina politikov a zákonodarcov. Nestačí im totižto negatívny rámec zákona, ale chcú takisto svojim občanom ponúknuť dobročinnosť, vzdelanie a celkovú prosperitu národa (často označovanú ako verejné blaho), ktorú sa zákonodarcia snažia dosiahnuť pozitívnym právom a ktorú Bastiat označil ako lákadlo socializmu. A tak sa dostávame do situácie, keď aj napriek niekoľko desaťročí trvajúcej neslobody pod tyraniou socializmu sa k nej opäť nedobrovoľne približujeme. Pozitívne právo postupne „zabaví“ ľudský mozog, slobodu a majetok a nahradí ho pozitívnym právom a vôľou zákonodarca. Preto by sme mali byť na pozore pred takýmito vládnymi opatreniami a aj z tohto dôvodu sa budem snažiť predložiť niektoré zákony a opatrenia, ktoré ukrajujú zo slobody jednotlivca. Pozrieme sa na vybrané zákony, resp. regulácie, ktoré sú v kontraste s individuálnymi slobodami a koncepciou negatívneho práva, a na ktorých ukážeme negatívne dopady pozitívneho práva na spoločnosť.

3.1. Daňovo-odvodové zaťaženie zamestnanca

V súčasnosti je daňovo-odvodové zaťaženie priemerného zamestnanca na Slovensku 46,65% a ak by sa do vzorca zakomponovali aj spotrebné dane, priemerný zamestnanec by odvedol až 51%,¹¹ inými slovami viac ako polovica práce, ktorú odvedol zamestnanec, v peňažnej forme pripadne štátu na základe dane z príjmu fyzických osôb, celkových odvodov do sociálnej a zdravotnej poisťovne a DPH.¹² Daňovo-odvodové zaťaženie sa neustále zvyšuje a tým sa zvyšuje aj prerozdelenie príjmov, ktoré riadi štát. Keď je štátu odvádzaná viac ako polovica príjmov zamestnancov, asi len veľmi ťažko môžeme takýto štát nazvať slobodným, keďže disponuje zdrojmi, ktoré prerozdeľuje na základe vlastného uváženia. Priemernému zamestnancovi je tak odobratá väčšia časť z príjmu, ktorý mu bol udelený na základe prínosu, ktorý odovzdal spoločnosti.¹³ Štát sa tak nachádza v situácii, kedy dokáže narábať s peniazmi zamestnancov ako sám uzná za vhodné na základe mylnej doktríny, že

¹⁰ Bastiat (2007 [1850]).

¹¹ Na základe iných zdrojov je to napríklad až 54,29%, pozri Sme (2013).

¹² Gonda (2013a).

¹³ Hayek (1973).

politici sú nadľudia, ktorí lepšie ako samotní zamestnanci vedia usmerniť verejné zdroje tam, kde je to žiaduce. Veľmi často sa toto správanie politických lídrov odôvodňuje verejným blahom alebo sociálnou spravodlivosťou. Ako však ukázal už Friedrich Hayek vo svojom diele *Právo, Zákonodarstvo a Sloboda*, zázračné formuly ako sociálna spravodlivosť a verejné blaho sa už natoľko zdeformovali, že nikto nepozná definíciu týchto slov. Sú to púhe fatamorgány, ktoré politici a zákonodarcovia používajú na ospravedlňovanie niektorých svojich rozhodnutí. Ak by sme mali vychádzať z učenia klasického liberalizmu a rakúskej školy, tak na základe individualizmu, kedy každý sám vie, čo je pre neho najlepšie a ako najlepšie narábať so svojimi zdrojmi v dôsledku rozptýlených informácií v spoločnosti, tak daňovo-odvodové zaťaženie v slobodnom štáte by nemalo stúpať ale naopak klesať, aby sme dovolili zamestnancom slobodne sa rozhodnúť ako budú narábať so svojimi príjmami.

3.2. Daňovo-odvodové zaťaženie firiem

Slovenská realita zaťaženia firiem zo strany štátu je na úrovni 35%¹⁴, v čom sa pohybujeme vysoko nad európskym priemerom, ktorý je na úrovni 26,7%.¹⁵ Len pre zaujímavosť uvedieme krajiny ako USA s 8,8%-ným zaťažením a Veľkú Britániu o 0,5 percentuálneho bodu nižšou sadzbou pre firmy. Na základe rebríčka *Doing Business* o ohodnotení podnikateľského prostredia¹⁶ zo vzorky 189 štátov sa Slovenská republika umiestnila na 49. mieste. Pre porovnanie si ešte uvedieme ranking USA a UK, ktorí sa umiestnili na 4., resp. 9. mieste.¹⁷ Z krajín Vyšehradskej štvorky¹⁸ sme sa umiestnili na druhom mieste za Poľskom (celkovo 45. miesto).

Len prednedávnom slovenská vláda oznámila zámer zníženia korporátnej dane zo súčasných 23% na 22%, čo je veľmi vítaný krok kvôli odbremeneniu firiem a zvýšeniu konkurencieschopnosti hlavne vrámci krajín V4. Avšak simultánne predstavila verejnosti návrh na daň zo straty, ktorá súvisí so zavedením daňových licencií, a na ktorej vláda plánuje vybrať do svojej pokladnice aj so znížením korporátnej dane od firiem viac ako v súčasnosti. Toto opatrenie poškodí hlavne malým firmám a môže ich úplne vyhubiť.¹⁹ Koniec koncov tak kombinácia zníženia dane pre firmy a zavedenie dane zo straty povedie ku zvýšeniu korporátnych odvodov a k zhoršeniu podnikateľského prostredia, ktoré zasiahne hlavne malé firmy s nízkym počtom zamestnancov.

Posledný bod k téme firiem sa bude týkať len nedávno prijatého zákona, na základe ktorého firmy už viac nebudú schopné plne rozhodovať o svojich výdavkoch samostatne.²⁰ V novele zákone totižto poslanci schválili, že zvýšenie platov si môžu odsúhlasiť odborári a zamestnávateľské zväzy aj napriek neúčasti zástupcov firiem na rokovaníach a v prípade takéhoto zvýšenia sa firma musí jednoducho podriaďiť. Inak povedané, do legislatívneho systému sa dostal zákon, ktorý odoberá ďalšiu slobodu rozhodovania firmám a tým nielen deformuje slobodný trh, ale s najväčšou pravdepodobnosťou aj prispeje k zvýšeniu nezamestnanosti.

¹⁴ *Dinga (2013)*.

¹⁵ *Dinga (2013)*.

¹⁶ *Doing Business (2013a)*.

¹⁷ Pravdaže na kvalitu podnikateľského prostredia vplyva viacero faktorov a nielen výška daňovo-odvodového zaťaženia.

¹⁸ Ďalej len V4.

¹⁹ Podrobnejšie v *Dzuriš (2013)*.

²⁰ *Kušnírová (2013)*.

3.3. Rovná daň

Rovná daň je vo svojej podstate veľmi spravodlivá kvôli tomu, že rovnomerne rozdeľuje daňové zaťaženie na všetky subjekty v spoločnosti bez ohľadu na fyzické alebo právnické osoby a bez ohľadu na výšku príjmu zamestnancov. V skutočnosti považujem rovnú daň za najspravodlivejšiu z daňových systémov a jej zrušenie za veľkú tragédiu nielen z liberálnych dôvodov, ale aj z ľahko viditeľných, ako boli napríklad prílev investorov na Slovensko za čias rovnej dane alebo zhoršenie podnikateľského prostredia po jej zrušení.²¹ Zrušenie rovnej dane sa však nedotklo len firiem, pre ktoré sa sadzba zvýšila z 19 na 23%, ale aj lepšie zarábajúcich zamestnancov a to od výšky 3311€, ktorí sú zdaňovaní sadzbou až 25%.²² Vláda tento krok odôvodnila spravodlivejším rozdelením príjmov v spoločnosti, ľudovo povedané zoberieme bohatým a dáme chudobným podľa Jánošíkovej tradície. Ako som už naznačoval pri odvodoch zamestnancov, vláda je ten posledný subjekt, ktorý by mal rozhodovať o prerozdeľovaní príjmov a zdrojov v spoločnosti kvôli myšlienke individualizmu. Okrem toho, je nespravodlivé²³ uvaliť vyššiu daňovú povinnosť na zamestnancov s vyššími príjmami ako určitý stanovený strop len na základe falošnej domnienky, že „bohatí“ ľudia by sa mali podieľať väčšou percentuálnou čiastkou na fungovaní štátu ako tí „chudobní“ alebo horšie zarábajúci. V tomto prípade je človek s vyšším príjmom ohodnotený spoločnosťou ako človek, ktorý do nej prispieva väčšou užitočnosťou, ktorá sa meria práve v peniazoch a peňažným ohodnotením.²⁴ Tým pravdaže nechcem degradovať nikoho z nižšej príjmovej skupiny, ale len poukazujem na fakt ohodnotenia, ako ho definoval už pán Hayek.

3.4. Minimálna mzda

Minimálna mzda je z definície najnižšia mzda, ktorú je zamestnávateľ zo zákona povinný odvieť zamestnancovi.²⁵ Zavedenie minimálnej mzdy sa pre ekonomiku javí ako neopodstatnené a nepodložené. Je opäť len zámkou vlády na nastolenie sociálnej spravodlivosti, ktorá je púhou fatamorgánou. Nastolenie minimálnej mzdy je v každej krajine (tak ako tomu bolo aj na Slovensku) navrhnuté politikmi a odôvodnené tým, aby dokázali chrániť občanov s najnižšími príjmami u vykorisťovateľských podnikateľov, ktorí sú však motorom ekonomiky. Ak sa na tento problém pozrieme racionálne a opíšeme aj dôsledky, ktoré sa vo väčšine krajín po zavedení minimálnej mzdy aj reálne odohrali a vplývali na trh práce, tak takáto argumentácia politikov je prinajmenšom klamlivá a zavádzajúca. Totižto tento zákon ovplyvní hlavne triedu malých a stredných podnikateľov, ktorí sa pohybujú so mzdami vyplácanými zamestnancom na alebo pod úrovňou minimálnej mzdy. A dotknú sa ich v takej miere, že pri zvýšení mzdy si už nebudú schopní udržať toľko zamestnancov, pretože sa im zvýšia náklady na výrobu a ostávajú im už len dve možnosti. Buď proporcionálne k zvýšeniu nákladov zvýšia aj ceny, čím by sa vystavili odlivu zákazníkov, ktorí by radšej prešli ku konkurencii s nižšími cenami, alebo sa ochránia prepúšťaním. A práve druhá možnosť sa javí ako pravdepodobnejšia nielen pri racionálnej argumentácii ale aj reálne na trhu práce medzi podnikateľmi. A tak je namiesto celoplošného zvýšenia plátov dosiahnutá zvýšená nezamestnanosť a ďalšia reguláciu trhu práce, ktorá ho len ďalej deformuje. Pôvodný zámer politikov je tak úplne opačný.

²¹ Na čo poukazuje aj ranking Doing Business, kde Slovenská republika klesla za rok o 6 priečok, *Doing Business (2013b)*.

²² *Onuferová (2012)*.

²³ V pravom zmysle slova spravodlivosť a nie v zmysle sociálnej spravodlivosti, viac v *Hayek (1976)*.

²⁴ Deformácia slobodného trhu pravdaže spôsobuje isté pokrivenosti, avšak princíp ohodnotenia spoločnosťou aj v súčasnej situácii zostáva v princípe rovnaký ako za podmienok slobodného trhu.

²⁵ Zdroj *Eurostat*. Preložené z anglického originálu: „The minimum wage is the lowest wage that employers are legally obliged to pay their employees.“

V súčasnosti sa táto situácia odohráva v Nemecku, kde sociálni demokrati chcú zaviesť mimimálnu mzdu, ktorá však bude mať pravdepodobne rovnaké negatívne nezamýšľané dôsledky najmä pre východ krajiny.²⁶

3.5. Zhrnutie a odporúčenie do budúcnosti

Ak by som mal zhrnúť legislatívny systém Slovenskej republiky, tak by som sa opäť oprel o poňatie zákona, ako ho chápal Bastiat a to vymedzenie negatívneho zákona, ktorý je tu na to, aby odstránil nespravodlivosť, nastolil spravodlivosť, ochránil slobodu jednotlivca, individuálne vlastníctvo a dal mu plnú zodpovednosť za rozvoj svojej mysle, ducha a kultúry. Podľa tohto rámca by sa mala riadiť každá slobodná krajina a nemala by spadnúť do pasce socializmu a pozitívneho práva aj v prípade pozitívnych pohnútok. Pretože práve negatívna koncepcia práva ochraňuje aj morálku človeka a preto radím ľuďom, aby boli na pozore pred pozitívnym právom. A zákonodarcom, ktorí majú chuť a odhodlanie formovať štát podľa vlastného mienenia, odkazujem v duchu Bastiata: „Oh, vy ubohé stvorenia! Prajete si všetko reformovať! Prečo ale nezačnete u seba? Táto úloha by pre vás bola dostatočná.“²⁷

4. Záver

Dnešná situácia dlhovej krízy nielen v Slovenskej republike, ale aj v Európe a ostatných krajinách sveta ako aj napríklad v USA, od ktorých sa často mylne odvracia väčšina publicistickej pozornosti na krízou zmietanú Európu, a neúčinné opatrenia politických lídrov nás vedú stále viac k domnienke, že tieto opatrenia nemajú pozitívny účinok na ekonomiku hlavne z dôvodu prehlbovania falošných politických doktrín a nepochopenia systémových príčin. Východiská klasického liberalizmu tak ponúkajú hľadajú alternatívu k dnešnej fiškálnej nezodpovednosti štátov hospodáriacich s dlhom, rastúcemu trendu verejných zdrojov rozdeľovaných štátom a veľkému vplyvu pozitívneho práva na spoločnosť. Slovensko by sa malo vydať po tejto alternatívnej ceste aj napriek nevôli politikov prijať nepopulárne rozhodnutia. Mali by sme sa odvrátiť sa od oligarchov, ktorí ovládajú našu spoločnosť a prinavrátiať individuálne slobody a zodpovednosť do rúk jednotlivcom, aby disponovali plnou mocou nad svojim osobnostným rozvojom. Taktiež je potrebné zvrátiť trend zvyšovanie úlohy štátu a verejných výdavkov a dať viac voľnosti do rúk privátnemu sektoru, ktorý dokáže lepšie a efektívnejšie alokovať zdroje ako štát. Na úplný záver by som dodal ešte jeden citát, ktorým by som sa chcel vrátiť k myšlienke, aby sme chránili demokraciu a vrátili jej späť pôvodný význam slova, výrokom Winstona Churchilla, ktorý raz vyriekol: „Hovorí sa, že demokracia je najhoršie zriadenie okrem všetkých, ktoré už boli doposiaľ vyskúšané.“²⁸

²⁶ Viac o danom probléme v *Boros (2013)*.

²⁷ *Bastiat (2007 [1850])*.

²⁸ Preložené z anglického originálu: „It has been said that democracy is the worst form of government except all the others that have been tried.“

Literatúra

Bastiat, F. (2007 [1850]): *The Law*, Ludwig von Mises Institute, Auburn

Black, S. (2013): Pravda o FED-e, HN online, <http://finweb.hnonline.sk/spravy-zo-sveta-financii-126/pravda-o-fede-to-kvoli-comu-vznikol-neplni-589438>

Boros, K.(2013): <http://finweb.hnonline.sk/komentare-a-analyzy-123/co-prinesie-nemecku-minimalna-mzda-585779>

Dinga, J. (2013): O odvodoch a superhrubej mzde, <http://www.iness.sk/stranka/8139-O-odvodoch-a-superhrubej-mzde.html>

Doing Business (2013a): <http://www.doingbusiness.org/rankings>

Doing Business (2013b): <http://www.doingbusiness.org/Custom-Query/slovakia>

Dzuriš, J. (2013): <http://www.hayek.sk/dan-zo-straty-skodi-malym-podnikatelom>

Eurostat: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:Minimum_wage

Friedman, M. (1962): *Capitalism and Freedom*, University of Chicago Press, Chicago, 1962

Gonda, P. (2013a): Júnové oslobodenie, <http://www.konzervativizmus.sk/print.php?4986>

Gonda, P. (2013b): *Eurozóna a alternatívy európskej ekonomickej integrácie*, Trim s&p, Bratislava, 2013

Hayek, F.A. (2012 [1944]): *Cesta do Nevoľníctva*, Nadácia F.A. Hayeka, Bratislava, 2012

Hayek, F.A. (1973): *Law, Legislation and Liberty: Volume 1 – Rules and Order*, University of Chicago Press, Chicago

Hayek, F.A. (1976): *Law, Legislation and Liberty: Volume 2 – The Mirage of Social Justice*, University of Chicago Press, Chicago

Hayek, F.A. (1979): *Law, Legislation and Liberty: Volume 3 – The Political Order of a Free People*, University of Chicago Press, Chicago

Ižip, R. (2013): Najväčší experiment v histórii, <http://finweb.hnonline.sk/komentare-a-analyzy-123/komentar-najvacsi-experiment-v-historii-592914>

Kušnírová, M (2013): <http://hn.hnonline.sk/ekonomika-a-firmy-117/firmy-dostali-od-statu-dalsiu-ranu-zhoduju-sa-experti-592560>

Onuferová, M. (2012): <http://ekonomika.sme.sk/c/6626668/poslanci-smeru-schvalili-koniec-rovnej-dane-pozrite-si-hlavne-zmeny.html>

Sme (2013): Daňové a odvodové zaťaženie na Slovensku, <http://tlacovespravy.sme.sk/ts/2448/danove-a-odvodove-zatazenie-na-slovensku/>